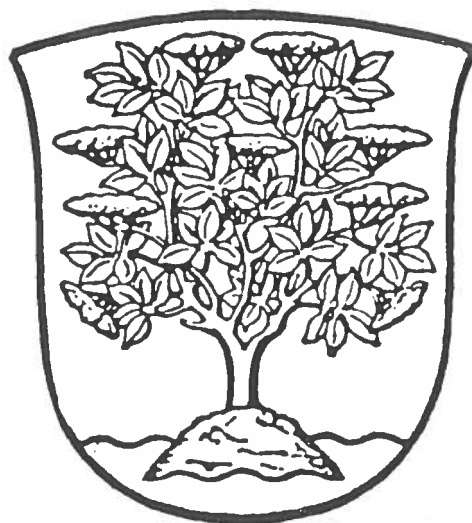

Nationalmuseets
Naturvidenskabelige Undersøgelser

Planterester fra et vikingetids grubehus ved "Birkely", Kregme i Nordsjælland

af

David Robinson og Annine Moltsen

Planterester fra et vikingetids grubehus ved "Birkely", Kregme i Nordsjælland

af David Robinson og Annine Moltsen

INDLEDNING

Af mus. insp. Inge Bodilsen, Frederiksværkegnens Museum, er der indsendt en prøve til botanisk makrofossilanalyse. Prøven stammer fra et gulvlag i et vikingetids grubehus ved Kregme i Nordsjælland. Udefra prøvens indhold af planterester ønskes der oplysninger om aktiviteter og miljø i og omkring huset.

METODE

Prøveudtagning: En jordprøve på ca. 15 liter er udtaget af indsenderen fra den nederste del af et formodet gulvlag i grubehuset (Fig. 1, lag C). Lagets øverste grænse lå ca. 2 meter under den nuværende jordoverflade. Jordprøven er taget op i sorte plasticposer med rengjorte skovle. Fladen var helt ren, idet de øverste ca. 3 cm er taget fra i en anden prøve.

Prøvebehandling: Prøven er slemmet indendørs. Under slemningen blev der anvendt sier med maskevidde på henholdsvis 0,5, 1,0 og 2,0 mm. Det tilbageholdte materiale på sierne er tørret, lagt i plasticposer og sendt til Nationalmuseets Naturvidenskabelige

Undersøgelser. Det indsendte materiale er undersøgt i et præparationsmikroskop og alle identificerbare rester er sorteret fra og bestemt. Materialet er returneret til Frederiksværkegnens Museum.

Prøvebeskrivelse: Laget beskrives af indsenderen, som gulbrunt sandet muld med enkelte trækulstumper.

Den indsendte prøve, ca 30 ml, består hovedsagelig af små trækulfragmenter, en del fine rødder samt lidt småsten.

ANALYSERESULTAT: Analyseresultatet vises i Tabel 1.

Der fandtes både forkullede og uforkullede planterester i prøven, men i beskeden mængde. Planteresterne var gennemgående dårligt bevarede. De fleste arter var tilstede i forkullet tilstand, dog var de mange frø af Hyld og enkelte frø fra Salturtfamilien, Pileurarter samt Græsser uforkullede. Hvorvidt de uforkullede frø er samtidige med husets brugsperiode omtales senere.

Forkullede rester: Af afgrøder blev der fundet Rug, Byg og to kerner af Hvede samt en del ubestemmelige kornrester. De andre forkullede planterester er hovedsaglig arter, som optræder enten i dyrkede marker eller på forstyrret næringsrig jord i nærheden af bebyggelse - såkaldte ruderater. Nogle få frø var så dårligt bevarede, at de ikke kunne bestemmes til art, men kun til slægt eller familie, man kan derfor ikke sige noget om deres voksested.

Uforkullede rester: Af uforkullede rester fandtes et stort antal frø af Hyld. De er tilstede i så stor mængde, at de må være samtidig med husets brugsperiode. Det er ikke sandsynligt, at så mange frø kan stamme fra forurening under prøveudtagning eller være transporteret ned gennem jorden f.eks. via regnormegange. Situationen er en anden med hensyn til de andre uforkullede frø. Et frø af Kløver og et af Rapgræs er så friskt i udseende, at de må være recente. De kan evt. være blæst til under prøveudtagningen. Frøene af Pileurt, Græs og Salturtfamilien er til gengæld så dårligt bevarede, at det godt kunne tænkes, at de er samtidig med huset. Desværre er deres informationsværdi begrænset, idet de ikke kan bestemmes til art.

Øvrige rester: Udover planterester er der også registreret en del fiskeskæl, fiskeknogler, knoglefragmenter, sneglehuse, slagge, insektfragmenter samt insektpupper.

Målinger af korn: Der er lavet målinger på de mest intakte korn fra prøven. Kun 9 Rug-kerner var egnede, af disse er der kun målet bredden og tykkelsen på 7, mens længden er målt på alle 9. Bygkernerne var meget nedbrudte og kunne ikke måles.

Målinger af rug: gennemsnit (minimum-maksimum)

Længde: 4,6 (3,9 - 5,2) 9 målt

Bredde: 2,2 (2,0 - 2,5) 7 målt

Tykkelse: 1,9 (1,6 - 2,2) 7 målt

TOLKNING OG DISKUSSION

Materialiets oprindelse: Prøven er udtaget fra et gulvlag i et grubehus. Et gulvlag dannes over en kortere eller længere periode, som følge af de aktiviteter der foregår i huset. Det består fortrinsvis af en blanding af affald fra madrester, aske, evt. strøelse, håndværkeraffald o.s.v. Det er tit forkullede rester der er dominerende i sådanne prøver, idet de bevares bedre under de forhold der er i et gulvlag (mere eller mindre tørt, iltet og veldrænet), end uforkullet materiale gør.

Materialiets tolkning: Det er hovedsagligt madrester, fiskeskæl, fiskeknogler, knoglefragmenter, korn, aksdele og ukrudtsfrø og frø af Hyld der er fundet. De relative små korn, aksdelene og markukrudtsfrøene kan være sigtet fra eller på anden måde fjernet fra kornet inden det blev malet til mel. Det var tit, at sådanne rester endte på bålet.

Udnyttelse af Hyld: I tidens løb har man brugt grene, kviste, stammer, blomster, blade og bær af Hyld til et utal af funktioner: Værktøj, lægemiddel, fødevarer, drikkevarer, heksekunst m.m. (Brøndegaard 1978-80). Det er umuligt at sige, hvad man præcist har brugt hyldebærene til i huset i Kregme, men de er tilstede i et så procentvis stort antal, at deres tilstedeværelse ikke kan være tilfældig - de må have været brugt til et eller andet!

Husets økonomi: Det er umuligt udfra nogle få planterester i et gulvlag, at sige noget om landsbyens økonomi, landbrug o.s.v. Det eneste man kan sige er, at med hensyn til afgrøder, er der flest rester af Rug og Byg, hvilket er i overensstemmelse med andre undersøgelser fra perioden (se nedenunder).

Sammenligning med undersøgelser fra samtidige lokaliteter:

Eferhånden er der lavet en del undersøgelser fra grubehuse hørende til sen-germanertid og vikingetiden. Det er svært at sammenligne resultatet af denne undersøgelsen med de øvrige, fordi mængden af planterester er så beskedne. Ifølge Van der Veen og Fieller (1982) kræves der minimum 100 frø og helst over 400 frø inden resultatet er statistisk relevant (Hyldefrøene er overrepræsenteret og skal ekskluderes fra summen). Man kan dog konstatere, at fundene i gulvlaget fra Kregme ligner fundene fra andre grubehuse f.eks Ejstrup (Robinson and Michaelsen 1989), Øster Aalum (Rowley-Conwy 1988), Århus Søndervold (Fredskild 1971) og Gammel Lejre (Robinson (i tryk), idet de består af en blanding af korn og kornaksdele (hovedsaglig Rug og Byg) samt frø fra markukrudt. Det virker meget sandsynligt at dette repræsenterer et biprodukt af kornbehandlingsprocessen, som evt. er foregået i huset. De målte korn fra Kregme har nogenlunde samme størrelse, som de mindste korn fra de ovenfor nævnte lokaliteter. Dette forstærker teorien om, at der er tale om sigteaffald, idet de mindste korn vil blive sigtet fra sammen med ukrudtsfrøene. Imidlertid kan man ikke konkludere dette med sikkerhed, da der kun er målt 9 kerner fra Kregme.

KONKLUSION

Koncentrationen, samt antallet af planterester i prøven fra Kregme, er meget lille. Derfor er det ikke muligt at drage nogle vidtgående konklusioner om livet i og omkring huset. Man kan dog konstatere, at Rug, Byg og Hyld har spillet en rolle i husets aktiviteter, og at gulvlagets indhold ikke adskiller sig fra det vi ser i tilsvarende prøver fra andre mere eller mindre samtidige lokaliteter.

I lignende situationer i fremtiden anbefales det, at der udtages større prøver, for dermed at øge antallet af planterester og sikre analysens pålidelighed og informationsværdi.

REFERENCER

Brøndegaard, V.J.(1978-80) Folk og Flora. Rosenkilde and Bagger, Copenhagen.

Fredskild, B. (1971) Makroskopisk planterester fra det ældste Århus, pp. 307-318 in H.H. Andersen, P.J. Crabb & H.J Madsen (eds.) Århus Søndervold: en byarkæologisk undersøgelse. Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter IX. Nordisk Forlag, Copenhagen.

Robinson, D.E. & Michaelsen, K.K. (1989) Early Viking Age carbonised plant remains from Ejstrup, Vendsyssel, Denmark. Acta Archaeologica 59 (1988) 223-228.

Robinson, D.E. (i tryk) Plant remains from the Late Iron Age/Early Viking Age settlement at Gammel Lejre. Journal of Danish Archaeology.

Rowley-Conwy, P. (1988) Rye in Viking Age Denmark: New Information from Øster Aalum, North Jutland. Journal of Danish Archaeology 7 182-190.

Van der Veen, M. & Fieller, N. (1982) Sampling Seeds. Journal of Archaeological Science 9 287-298.

Foreside: Hylden som symbol i Hillerød byvåben

Rapporten må citeres med angivelse af sted og forfatter.

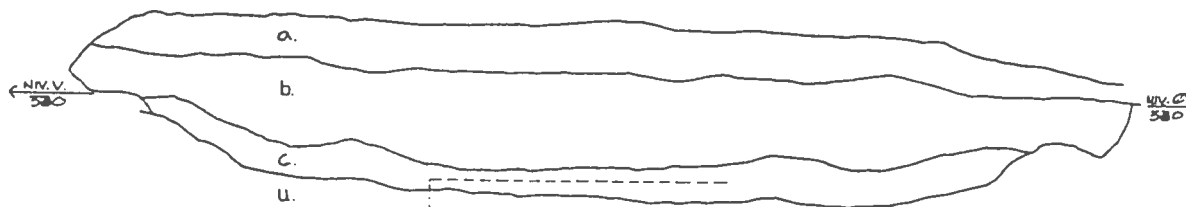
TABEL 1: ANALYSERESULTATET - BIRKELY, KREGME FRM 57x921B

ART		ANTAL
AFGRØDER OG ANDRE NYTTEPLANTER		
Hordeum vulgare (Alm. Byg)	kerner*	7
Sambucus nigra (Alm. Hyld)	frø	153 + 188f
Secale cereale (Rug)	kerner*	11
	aksdele*	8
Triticum aestivum s.l. (Brød Hvede)	kerner*	2
Ubestemmelige kornfragmenter	kerner*	69f
MARKUKRUDT/RUDERATER		
Chenopodium album (Hvidmelet Gåsefod)	frø*	2
	frø	8 + 5f
Malva sp. (Katost)	frø indmad*	1
Polygonum convolvulus/aviculare (Snerle/Vej Pileurt)	frø*	1
Polygonum persicaria/lapathifolium (Fersken/Bleg Pileurt)	frø*	1 + 2f
Spergula arvensis (Alm. Spergel)	frø*	2
VARIABEL		
Chenopodiaceae (Salturtfamilien)	frø	1
Poa sp (Rapgræs)	frø	1
Poaceae (Græsser)	frø*	3
Polygonum sp (Pileurt)	frø*	1
	frø	1
Rumex sp (Skræppe)	frø*	1
Trifolium sp (Kløver)	frø	1
Ukendt/ubestemmelige	frø o.s.v.	32
ØVRIGE RESTER		
Sneglehuse		
Fiskeskel		
Fiskeknogle		
Knoglefragmenter		
Slagger		
Insektfragmenter		
Insektpupper		

* = forkullet.

Figure 1. (Inge Bodilsen del.)

FRM. 57 BIRKELY x 664 , KRESME S.
T036 1:20
15.8.91. I.B.

PRØVER UDTAGET UNDER DETTE NIVEAU
(STIPLET LINIE)

- a.- MØRKBRUN, SANDET MULD M. MEGEN TRÆKUL + ILDSKØRNEDDE STEN.
- b.- GRÅBRUN, SANDET MULD M. TEGLSTUMPER OG TRÆKULSTUMPER.
- c.- GULBRUN, SANDET MULD M. ENKELTE TRÆKULSTUMPER, GULVLAG.
- u.- GULTBRUNT SAND, UNDERGRUND.